

DOI 10.31558/2519-2949.2018.4.13

УДК 327.3:659.3(7/8)

Терещук В. І., Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР УТВОРЕННЯ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ МЕДІЙНОЇ СИСТЕМИ

У статті розглядаються політичні аспекти утворення міжнародних спеціалізованих неурядових організацій у сфері мас-медіа в Латиноамериканському регіоні. Зокрема, на прикладі Міжамериканської асоціації преси, Міжнародної асоціації мовлення та Телекомунікаційної організації Іbero-Америку показано, як вплив проблеми дисбалансу глобальних та регіональних інформаційних потоків, процесів, що детермінували зовнішню політику країн регіону та тогочасні міжнародні відносини в цілому, а також ситуація із забезпеченням свободи слова та діяльності ЗМІ визначали й визначають ключові задачі розвитку латиноамериканської регіональної медійної системи. Зокрема, показано, що однією з вагомих причин створення асоціацій була протидія обмежувальній політиці окремих країн регіону, бажанню урядів використовувати потенціал мас-медій для вирішення внутрішньо- та зовнішньополітичних задач. З'ясовано, що ініціаторами створення регіональних інституцій в усіх випадках були самі медійні організації країн Латинської Америки, що дозволяє говорити, що потреба в таких асоціаціях була й лишається нагальною, і що їх створення було спробою дати відповідь на виклики латиноамериканській регіональній медійній системі, та об'єднати зусилля задля посилення «голосу» Латинської Америки за межами регіону. Наявність консультативного статусу розглянутих інституцій при Економічній та соціальній раді Організації Об'єднаних Націй свідчить про їхній авторитет та вагу. Осердям всіх асоціацій є культурна єдність на основі іспанської мови, що дозволяє говорити про ці інституції радше як про Іbero-американські або навіть Іспано-американські. Проактивне реагування на процеси конвергенції мас-медій на основі інтернет-платформи свідчить про динамізм розглянутих асоціацій та готовність трансформуватися у відповідності з реаліями розвитку масових комунікацій та регіонального й глобального інформаційного простору.

Ключові слова: зовнішня політика, міжнародні інформаційні відносини, міжнародні неурядові організації, засоби масової комунікації.

Формування регіональних медійних систем фактично розпочалося у міжвоєнний та воєнний періоди (1920–1940 роки), коли, з одного боку, вже було усвідомлено вагому роль засобів масової інформації у формуванні громадської думки, а з іншого, медійні потоки поступово ставали транскордонними, а отже виникла проблема дисбалансу цих потоків та додатковий поділ країн на більш «медійно потужні» та менш потужні, і, відповідно, забезпечення останніми належної присутності в регіональному (а згодом – і глобальному) інформаційному просторі.

Однією з визначальних характеристик становлення й розвитку латиноамериканської медійної системи був відчутний вплив США. Як зауважується у колективній монографії «Медіасистеми та комунікаційна політика в Латинській Америці», якщо глобалізація у вузькому розумінні є синонімом «американізації», то Латинська Америка вже давно є американізованою. Це був перший, основний ринок для експансії капіталу, технологій та контенту із США [1, с.26]. А в колективній праці «Медіа в Латинській Америці» для опису стану національних медіасистем країн Латинської Америки використовується термін «макіла», яким традиційно позначають фабрики, які функціонують у безтарифних та безмитних зонах і зайняті виробництвом товарів та послуг на експорт на базі переробки зарубіжних матеріалів, що надійшли в режимі зворотного імпорту. Перші такі підприємства (також відомі як «макіладорас») виникли у 1960-х роках у Мексиці. Вони одержували із США сировину (матеріали), вробляли на її основі продукцію, яка потім реекспортувалася до Сполучених Штатів. Згодом цей досвід почали використовувати і в інших країнах. Відповідно, латиноамериканські мас-медії теж розглядалися як «макіли» – фабрики, в яких культурні продукти із США та Західної Європи «збиралися» та поширювалися по всьому континенту для «дешевого» повторного використання (див. [2, с.1]).

В цьому контексті, а також в умовах недемократичної та навіть репресивної політики урядів окремих країн Латинської Америки, обмеженості фінансових ресурсів (порівняно зі ЗМІ із США)

досить природним було виникнення ідеї об'єднання, консолідації зусиль самих засобів масової інформації регіону для відстоювання своїх інтересів, координації зусиль із забезпечення присутності свого «голосу» насамперед в США, відстоювання прав та свобод журналістів тощо.

Відповідно, метою статті є виявлення особливостей, насамперед політичних, виникнення, становлення та розвитку латиноамериканських регіональних медійних неурядових організацій.

Дослідженнями політичних, економічних, соціокультурних тощо проблем розвитку латиноамериканської регіональної медійної системи, її місця у глобальній медіа-системі займалися такі зарубіжні дослідники, як С. Вайсборд, М. А. Герреро, А. Канісалес, Г. Луго-Окандо, Л. Феррейра, Е. Фокс та ін. Вітчизняних досліджень з цієї проблематики автором знайдено не було, однак окремі її елементи можна знайти у працях В. Бебика, О. Зернецької, Є. Макаренко та ін.

Першою медійною асоціацією в латиноамериканському регіоні стала Міжамериканська асоціація преси (англ. Inter American Press Association, IAPA; ісп. La Sociedad Interamericana de Prensa, SIP). Процеси її становлення відбивають проблеми дисбалансу глобальних та регіональних інформаційних потоків, які вже ставали дедалі відчутнішими століття тому, а також процеси, що детермінували зовнішню політику країн регіону та тогочасні міжнародні відносини в цілому.

Витоки створення IAPA лежать у квітні 1926 року, коли у Вашингтоні під егідою Панамериканського союзу відбувся Панамериканський конгрес журналістів, який відвідали близько 130 представників латиноамериканської преси. Ними було заявлено, що інформація в пресі США про Латинську Америку є мізерною і недостатньою, висвітлення подій регіону інформаційними агентствами Сполучених Штатів є неадекватним, а отже, слід сформувати в Латинській Америці своє інформаційне агентство. Також під час конгресу було виголошено пропозицію й надалі проводити такого роду асамблеї з метою консолідації друкованих ЗМІ американського континенту.

Однак наступний конгрес відбувся лише у травні 1942 року в Мехіко, і його перебіг суттєво різнився від попереднього конгресу. Попри те, що критика США була значно меншою, захід офіційним Вашингтоном був практично проігнорований. Крім того, лунали звинувачення що цей конгрес використовувався комуністичними силами (або навіть був організований ними) з метою отримати в своє розпорядження престижну міжнародну платформу для поширення пропаганди. Однак, на цьому конгресі було утворено Постійну комісію, що поклало початок процесу інституціоналізації об'єднання латиноамериканських друкованих медій.

Під час проведення Другого Панамериканського конгресу (1943 рік, Гавана) було ухвалено рішення про реорганізацію конгресу в асоціацію з постійно діючими структурами (виконавчий комітет, рада директорів). На подальших конгресах викристалізувалася структура організації, її місія та завдання діяльності. Зокрема, під час П'ятого міжамериканського конгресу преси (1949 рік, Кіто) було ухвалено резолюцію, згідно з якою IAPA мала перетворитися на структуру з індивідуальним членством кожного окремого видання безвідносно до країни приналежності, і яка не має жодних зв'язків з урядами. Така реформа була викликана ситуацією, коли нерідко країни, користуючись тим, що національні делегації фінансувалися урядом, використовували їх для просування тих чи інших політичних питань, а членами цих делегацій призначалися не так представники преси, як політики та дипломати. Крім того, залежність конгресів від фінансування з боку урядів приймаючих країн відкривало шляхи для їхнього впливу на його діяльність.

Наступний – Шостий – міжамериканський конгрес преси (1950 рік, Нью-Йорк) був проведений у новому форматі. Це дозволило, серед іншого, підняти такі дражливі для деяких країн регіону питання, як проблема свободи слова та репресії проти ЗМІ. Це викликало досить бурхливу реакцію, зокрема, з боку Аргентини, названої як найбільшого порушника свободи преси в американському регіоні [3, с.3–21; 4].

На даний час, враховуючи тенденції розвитку друкованих медій, IAPA розширює своє членство за рахунок засобів масової інформації та журналістів, чия діяльність пов'язана з Інтернетом та ефірним мовленням. На сьогоднішній день членами Міжамериканської асоціації преси є представники близько 1300 ЗМІ загалом з 32 країн та територій [4]. З 1953 року IAPA має особливий консультативний статус при Економічній та соціальній раді ООН [5, с.60].

В латиноамериканському регіоні діють також дві асоціації, що об'єднують аудіовізуальні (радіо та телебачення) ЗМІ. Першою виникла Міжамериканська асоціація мовлення (англ. Inter-American Association of Broadcasting, IAAB; ісп. Asociación Interamericana de Radiodifusión, AIR), яка була заснована 7 жовтня 1946 року. Ідея її створення приписується уругвайському медійнику Л. Б. Сікко, який у квітні 1945 року закликав всіх американських мовників провести Конгрес приватного мовлення, який мав би на меті консолідувати ідеї та зусилля, спрямовані на перетворення

приватного мовлення в американському регіоні на «непереборний засіб свободи вираження поглядів та взаємних знань серед народів» [6]. Такий акцент з'явився не випадково: у 1930–40-х роках (перед початком II Світової війни й особливо після її вибуху) у низці країн Латинської Америки мало місце пожорсткішання національного законодавства щодо радіомовлення. Приміром, в Уругваї в 1939 році був затверджений новий закон про радіо, який посилював державний контроль над радіомовленням, накладав нові суттєві обмеження на політичні передачі, закріплюючи за власниками радіостанцій відповідальність за будь-які радіопередачі, які можуть підбурювати повстання, ображають інші країни або завдають шкоди міжнародним відносинам Уругваю [7, с.88].

Наступного 1946 року у Мехіко був проведений перший Міжамериканський конгрес мовників, на якому зібралося 50 компаній з 18 країн Іберо-американського. На конгресі було проголошено утворення AIR зі штаб-квартирою в Монтевідео (Уругвай) [8, с.189].

У 1984 році на асамблеї Міжамериканської асоціації мовлення в Мадриді за участю представників близько 80 компаній з 18 країн було ухвалено рішення вийти за межі американського континенту і стати глобальною асоціацією. З цією метою було змінено назву організації на «Міжнародна асоціація мовлення» (Asociación Internacional de Radiodifusión / International Association of Broadcasting, AIR-IAB) [9].

На сьогоднішній день, за даними офіційного веб-сайту, Асоціація представляє більш як 17 тисяч приватних мовників. Однак, якщо говорити про інституціональних членів AIR-IAB (національних асоціацій радіомовлення), то можна побачити, що наразі це країни лише Іберо-американського регіону (див. [6]). AIR-IAB є асоційованим членом ЮНЕСКО та секторальним членом Міжнародного телекомунікаційного союзу, і в силу цього має консультативний статус при ЕКОСОП (див. [5, с.136]).

Важливим кроком на шляху створення світової іспаномовної медійної системи став декрет іспанського парламенту від 28 жовтня 1965 року про створення в рамках Генеральної дирекції радіомовлення і телебачення Служби зовнішніх програм (Servicio de Programas para el Exterior). Її цілями були не лише обміни та експортування програм Національного радіо Іспанії та іспанського телебачення, але й використання сучасних засобів комунікації для посилення зв'язків між іспаномовними країнами світу [10, с.46].

Наступним етапом стало проведення у другій половині 1960-х – на початку 1970-х років низки зустрічей іспано-американських телевізійних виробників та Іберо-американських конференцій супутникового зв'язку. Так, у липні 1966 та червні 1967 були проведені Міжнародні тижні досліджень телебачення, а в 1967 році з ініціативи іспанського телебачення відбулася перша зустріч представників основних телевізійних організацій та компаній-виробників з Аргентини, Іспанії, Мексики, Панами, Перу та Венесуели. На цій зустрічі були вивчені переваги та недоліки європейської моделі державного монополістичного телебачення та американської моделі вільної конкуренції з переважно приватними телевізійними компаніями. Учасниками було визнано корисність таких форумів для обміну думками та досвідом, і було ухвалено рішення про їх періодичне проведення у майбутньому.

Під час другої (1968 рік) та третьої (1970 рік) зустрічей було розглянуто питання розвитку освітнього телебачення, дубляжу телевізійного контенту іспанською мовою та перспектив використання супутників. Щодо останнього, то йшлося про можливість їх використовувати не лише для експорту з Європи в латиноамериканський регіон мистецьких або спортивних програм, але, насамперед, для обміну новинами. Під час третьої зустрічі було вирішено налагодити контакт з Європейською телерадіомовною спілкою (EBU) з метою вивчення перспектив налагодження обміну новинами між Європою та Америкою [11; 10, с.47–48].

Наслідком цього стало проведення з ініціативи національного телебачення Чилі I Іберо-американської конференції із супутникового зв'язку (1970 рік). На ній було узгоджено встановлення обміну новинами через супутник між іберійськими країнами (Іспанією і Португалією) та іберо-американськими країнами. У тому ж році під час II Іберо-американської конференції із супутникового зв'язку було відзначено успішне створення Іберо-американської служби новин (SIN).

На цих конференціях також було підняте питання про створення Латиноамериканського союзу телевізійних компаній. Було вирішено шукати формулу, за допомогою якої усі латиноамериканські телекомпанії, як приватні, так і державні, можуть бути об'єднані. Такою асоціацією стала Організація іберо-американського телебачення (Organización de la Televisión Iberoamericana, OTI), яка була заснована під час роботи III Іберо-американської конференції із супутникового зв'язку

(1971 рік). Статут новоствореної організації підписали 13 організацій з 9 країн – Аргентини, Бразилії, Венесуели, Іспанії, Колумбії, Мексики, Панами, Перу та Чилі [11; 10, с.49–51].

Як зауважив Ф. Фернандес-Шоу, однією з ключових причин створення нової інституції стала неможливість забезпечення представництва європейських телевізійних компаній, які переважно були державними, у провідній (на той час) регіональній організації – Інтер-американській асоціації мовлення, яка об'єднувала виключно приватних мовників [10, с.54].

У 2016 році ОТІ змінила свою назву на «Телекомунікаційна організація Іbero-Америки» (ісп. Organización de Telecomunicaciones de Iberoamérica), що стало відповіддю на нові виклики, пов'язані із розширенням шляхів доставки аудіовізуального контенту споживачам, обумовленого конвергенцією на основі інтернет-платформи засобів масової комунікації та радикальним розширенням технологічних можливостей мереж стільникового зв'язку.

За інформацією ОТІ, на сьогоднішній день асоціація об'єднує 31 компанію з 15 країн [12]. Вона має консультативний статус при ЕКОСОП (в силу того, що Організація має відповідний статус при МТС та ЮНЕСКО, див. [5, с.145]).

ОТІ представляє інтереси своїх членів перед міжнародними, багатосторонніми та регіональними організаціями, асоціаціями та громадськими й приватними організаціями, а також перед регулюючими органами з питань контенту та телекомунікацій у різних країнах. Через сприяння доступу до аудіовізуального контенту в різних країнах Латинської Америки та в США асоціація сприяє розвитку мультикультурних зв'язків, що є ключовим елементом зміцнення іспано-латиноамериканської культури [12]. Остання ідея, а також той факт що з переліку країн, чий компанії представлені в асоціації, зникла Португалія, дає підстави припустити переорієнтацію Телекомунікаційної організації Іbero-Америки головно на іспаномовний аудіовізуальний контент та відповідні цільові аудиторії.

Підсумовуючи, можна зробити такі висновки щодо особливостей виникнення, становлення та розвитку латиноамериканських регіональних медійних неурядових організацій:

1. Однією з вагомих причин створення (у випадку ІАРА – реформування) такого роду асоціацій та вагомих напрямів їхньої діяльності була протидія обмежувальній та, в деяких випадках, репресивній політиці окремих країн регіону, бажанню використовувати потенціал мас-медій для вирішення внутрішньо- та зовнішньополітичних задач.

2. Ініціаторами їх створення в усіх випадках були самі медійні організації, насамперед засоби масової інформації, що дозволяє говорити, що потреба в таких асоціаціях була й лишається нагальною, і що їх створення було спробою дати відповідь на виклики латиноамериканській регіональній медійній системі, та об'єднати зусилля задля посилення «голосу» Латинської Америки за межами регіону.

3. Процеси конвергенції ЗМК, пов'язані із розвитком Інтернету, спричинили перегляд характеру діяльності розглянутих медійних неурядових структур, підштовхуючи їх до включення до своєї орбіти електронних мас-медій та телекомунікаційних організацій. Це, на нашу думку, свідчить про динамізм розглянутих асоціацій та готовність трансформуватися у відповідності з реаліями розвитку масових комунікацій та регіонального й глобального інформаційного простору.

4. Вага та авторитет медійних асоціацій латиноамериканського регіону підтверджується їхнім консультативним статусом при Економічній та соціальній раді ООН (як правило, через набуття відповідного статусу в ЮНЕСКО та Міжнародному телекомунікаційному союзі).

5. Осердям всіх асоціацій є культурна єдність на основі іспанської мови, що дозволяє говорити про ці інституції радше як про Іbero-американські або навіть Іспано-американські.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні політичних аспектів розвитку інших регіональних медійних систем світу.

Бібліографічний список:

1. Media Systems and Communication Policies in Latin America / Ed. by Manuel Alejandro Guerrero, Mireya Márquez-Ramírez. – Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2014. – 318 p.
2. The Media in Latin America / Ed. by Jairo Lugo-Ocando. – Maidenhead, Berkshire: Open University Press, 2008. – 275 p.
3. Gardner M. A. The Inter American Press Association: Its Fight for Freedom of the Press, 1926–1960 / Mary A. Gardner. – Austin: University of Texas Press, 1967. – 217 p.
4. Sociedad Interamericana de Prensa / Inter American Press Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.sipiapa.org/>
5. List of non-governmental organizations in consultative status with the Economic and Social Council as of 1 September 2016 : Note by the Secretary-General. E/2016/INF/5 [Електронний ресурс] // Official Document System of the United Nations. – Режим доступу: <https://undocs.org/E/2016/INF/5>

6. AIR-IAB [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.airiab.com/>
7. Ehrick C. Radio and the Gendered Soundscape: Women and Broadcasting in Argentina and Uruguay, 1930–1950 / Christine Ehrick. – Cambridge: Cambridge University Press, 2015. – 231 p.
8. Ferreira L. Centuries of silence : the story of Latin American journalism / Leonardo Ferreira. – Westport, CT: PRAEGER, 2006. – 332 p.
9. La Asociación Interamericana de Radiodifusión se convertirá en Madrid en una organización de ámbito mundial [Електронний ресурс] // EL PAÍS. – 1984. – 18 жовт. – Режим доступу: https://elpais.com/diario/1984/10/18/radiotv/466902002_850215.html
10. Fernández-Shaw F. Relaciones entre Europa e Iberoamérica a través de la televisión / Félix Fernández-Shaw // Revista de Política Internacional. – 1971. – № 166. – P. 45–61.
11. Organización de la Televisión Iberoamericana (OTI) [Електронний ресурс] // Enciclonet.com. – Режим доступу: <http://www.enciclonet.com/articulo/organizacion-de-la-television-iberoamericana/>
12. Organización de Telecomunicaciones de Iberoamérica [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.otitelecom.org/>

Tereshchuk V. I. The institutional dimension of the Latin American regional media system

The article examines the political aspects of the formation of international specialized non-governmental organizations in the field of mass media in the Latin American region. In particular, the example of the Inter American Press Association, the International Association of Broadcasting, and the Ibero-American Telecommunications Organization shows how the imbalance of global and regional information flows, the processes that determined the foreign policy of the countries of the region and the international relations of that time in general, as well as the situation with the assurance of freedom of speech and media activities have determined and determine now the key tasks of the Latin American regional media system development. In particular, it has been shown that one of the most important reasons for creating that associations was to counteract the restrictive policies of some countries in the region, and the willingness of governments to use the mass media to address domestic and foreign policy objectives. It was found that the initiators of the establishment of regional institutions in all cases were Latin American media organizations themselves, which suggests that the need for such associations was and remains urgent and that their creation was an attempt to answer the challenges to Latin American regional media system, and to join efforts to strengthen Latin America's "voice" outside the region. The consultative status of these institutions at the United Nations Economic and Social Council points to their credibility and weight. The core of all associations is cultural unity based on the Spanish language, which allows to speak about these institutions as Ibero-American or even Hispano-American. Proactive reaction to the processes of convergence of mass media on the basis of the Internet platform indicates the dynamism of these associations and their willingness to transform in accordance with the realities of the development of mass communications and regional and global information space.

Key words: *foreign policy, international information relations, international non-governmental organizations, mass media.*